

В света на буквите

Марияна Цибранска-Костова*

Писмеността е едно от най-важните достижения на човечеството. Думата *буква*, на старобългарски *воукъ*, е със старогермански произход и първоначално означава ‘пръчка или дъсчица, на която са издълбани различни знаци за записване на календарни и астрономически сведения’. Това са така наречените ‘черти и резки’, за които говори Черноризец Храбър. *Буква* има същия корен като *бук* – широколистното дърво, чиято кора германските племена са използвали, за да дълбаят по нея своите руни. Още в старобългарските евангелия думата придобива съвременното значение – ‘буква; графичен знак за звук от речта; елемент от писмена система’. Производна от думата *буква* е *воукарь* ‘грамотен човек, който знае буквите; преписвач, книжовник’.

В старобългарски буквите се наричат още *писмена* или *книги*. Думата *кънига* е с китайски произход и обхваща множество значения – от писмени произведения, съчинения, книгите на Свещеното писание, през общо название за писмен документ, до букви и дори изображения. Произведението на Черноризец Храбър ‘За буквите’ в своя старобългарски оригинал се нарича ‘*О писменеуъ*’.

Думата *азбука* възниква по-късно. Съставена е по подобие на един общ модел, заимстващ реда и названията на буквите от финикийското писмо, който преминава в гръцки и латински: думите за *азбука* се състоят от първите букви на самата азбука – *alphabetum*. Първите букви и в кирилицата, и в глаголицата носят имената *А* – *азъ*, *Б* – *воукъ* и от свързването им се получава названието *азбука*. Съставят първата фраза *Азъ воукъ вѣдѣ* ‘Аз знам буквите’, тъй като имената на старобългарските букви в глаголицата и кирилицата, прочетени в определения ред с техните названия, образуват свързана мисъл с цел по-лесно запаметяване. Те носят духовния спомен за миналото, послание за ролята

на писмеността и нейното овладяване – *грамотността*, основна ценност в съвременното общество.

* **Марияна Цибранска-Костова** е професор в Секцията за история на българския език
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.